

Folklorni motivi u Ribanju i ribarskom prigovaranju Petra Hektorovića

Sabolić, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:195059>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski dvopredmetni studij Mađarskog jezika i književnosti i Hrvatskog
jezika i književnosti

Valentina Sabolić

**Folklorni motivi u *Ribanju i ribarskom prigovaranju* Petra
Hektorovića**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Ružica Pšihistal

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za hrvatsku književnost
Preddiplomski dvopredmetni studij Mađarskog jezika i književnosti i Hrvatskog
jezika i književnosti

Valentina Sabolić

**Folklorni motivi u *Ribanju i ribarskom prigovaranju* Petra
Hektorovića**

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, polje: filologija, grana: teorija i
povijest književnosti

Mentor: prof. dr. sc. Ružica Pšihistal

Osijek, 2019.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 9. 9. 2019.

Valentina Sabčić, 0122223882

ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Cilj je ovog seminarskog rada prikazati narodne i folklorne elemente koji se pojavljuju u djelu *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Djelo je bogato opisom materijalne kulturne baštine, a u njemu su sadržane i pjesme koje pripadaju hrvatskoj usmenoj književnosti. Bugarštice, počasnice, baladeskna pjesma, brojne pouke i mudre izreke te zagonetke djelu daju narodni duh. U radu je prikazan sav biljni inventar te reprezentativna pučka jela renesanse. Osim narodnih elemenata, rad prikazuje problematiku žanrovskog određenja djela te djelo stavlja u književno-povijesni kontekst kako bi se moglo što bolje shvatiti ono što je Petar Hektorović napisao te s kojom je namjerom pisao. Njegova biografija nadopunjava sliku djela te tako zajedno s *Ribanjem i ribarskim prigovaranjem* čini zaokruženu cjelinu koja daje uvid u hrvatsku renesansu te ljude koji su tada živjeli i borili se s brojnim strahovima onoga vremena. Tek uz takav kontekst djelo je moguće shvatiti kao cjelinu i ocijeniti ga kao bogat književni, ali i povijesni izvor.

Ključne riječi: *folklorni motivi, Hektorović, Ribanje i ribarsko prigovaranje, renesansa, kulturna baština*

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Renesansa u Hrvatskoj.....	7
3. Petar Hektorović	9
4. Opće značajke <i>Ribanja i ribarskog prigovaranja</i>	11
5. Materijalna kulturna baština u djelu.....	14
6. Folklorni žanrovi u djelu.....	16
6.1. Počasnice	16
6.2. Bugarštice	17
6.3. Baladeskna pjesma	18
6.4. Zagonetke	18
6.5. Poslovice i vjerske pouke	19
6.6. Pučke praznovjerice.....	19
7. Zaključak.....	20
8. Prilozi.....	21
9. Literatura.....	22

1. Uvod

U ovom seminarskom radu prikazani su narodni i folklorni elementi koji se pojavljuju u djelu *Ribanje i ribarsko prigovaranje*. Djelo je bogato opisom materijalne kulturne baštine, a u njemu su sadržane i pjesme koje pripadaju hrvatskoj usmenoj književnosti. Bugarštice, počasnice, baladeskna pjesma, brojne pouke i mudre izreke te zagonetke djelu daju narodni duh. U radu je prikazan sav biljni inventar te reprezentativna pučka jela renesanse. Osim narodnih elemenata, rad prikazuje problematiku žanrovskog određenja djela te djelo stavlja u književno-povijesni kontekst kako bi se moglo što bolje shvatiti ono što je Petar Hektorović napisao te s kojom je namjerom pisao. Njegova biografija nadopunjava sliku djela te tako zajedno s *Ribanjem i ribarskim prigovaranjem* čini zaokruženu cjelinu koja daje uvid u hrvatsku renesansu te ljude koji su tada živjeli i borili se s brojnim strahovima onoga vremena. Tek uz takav kontekst djelo je moguće shvatiti kao cjelinu i ocijeniti ga kao bogat književni, ali i povijesni izvor. Ovaj seminarski rad, dakle, obuhvaća potpunu sliku o Petru Hektoroviću kao i vremenu u kojemu je djelovao dajući detaljnu analizu njegova djela s obzirom na usmenu, odnosno narodnu ili folklornu hrvatsku književnu prošlost.

2. Renesansa u Hrvatskoj

Prema *Leksikonu Marina Držića*, renesansa je kulturnopovijesno razdoblje koje je, na temelju antičke grčke i rimske kulture obnovilo cjelokupni duhovni, kulturni i društveni život zapadne i srednje Europe u razdoblju od sredine XIV. do kraja XVI. stoljeća. Naziv su počeli rabiti francuski enciklopedisti za obilježavanje epohe vladavine kralja Franje I. i mlađih vladara, podrazumijevajući pod tim pojmom ponovno rođenje književnosti, umjetnosti i kulture.¹ U *Hrvatskoj enciklopediji* navedeno je da su na nastanak renesanse utjecale ekonomske i intelektualne razmjene Europe i arapskog svijeta koje su bile posljedica križarskih ratova i španjolske rekonkviste. Širi se zanimanje za prirodu i ljudsko tijelo, došlo je do izuma tiskarskog stroja, a obitelj Medici u Firenci postala je glavnim pokroviteljem umjetnosti od sredine XV. stoljeća. Iz Italije, renesansa se proširila u Francuskoj, a zatim i u Poljskoj, Mađarskoj te Hrvatskoj i ostalim europskim zemljama.²

U hrvatskoj književnosti renesansa se javila kasnije nego u Italiji, potkraj XV. ili početkom XVI. stoljeća, a trajala je cijelo XVI. stoljeće. Hrvatska renesansa nije se pojavila i trajala ravnomjerno u cijeloj zemlji jer su Hrvati bili podijeljeni između mletačke, turske i banske Hrvatske unutar habsburške države. Jedino je Dubrovačka Republika imala relativnu političku neovisnost. Renesansa se najbolje razvijala na području Dubrovačke Republike i Dalmacije jer je ostatak Hrvatske bio pod turskom vlašću, gdje se teško mogla razvijati bilo kakva umjetnost. Na tim su područjima prevladavali isključivo vjersko-poučni i didaktični tekstovi, a na području Dalmacije i Dubrovačke Republike renesansna se književnost slobodno razvija. Brojni intelektualci i učitelji iz Italije dolaze na hrvatsku obalu, a mladi intelektualci s tog područja odlaze na školovanje u Italiju. Osim intelektualnih razmjena, razvoju renesanse pridonijele su i administrativno-političke i kulturne veze s Mlecima. Za razliku od europske renesanse, koja je pisana uglavnom na latinskom jeziku, hrvatska je renesansna književnost bila okrenuta manje obrazovanoj publici pa je bila pisana na narodnom jeziku te ponekad i na talijanskom. Hrvatska se renesansna književnost u jezično-stilskom, motivsko-tematskom, poetičkom i žanrovskom pogledu oblikovala kao književnokulturna sinteza u kojoj su se utjecaji i poticaji iz klasične antičke literature prepletali s elementima talijanske humanističke i renesansne književnosti, a

¹ Usp. Leksikon Marina Držića, *Renesansa*: <https://leksikon.muzej-marindrzc.eu/renesansa/?highlight=hektorović> (20.08.2019.)

² Usp. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, *Renesansa*: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52451> (20.08.2019.)

tim su se elementima katkad pridruživali elementi domaće književne baštine.³ Folklorni motivi, odnosno dijelovi domaće kulturne baštine utkani su i u Hektorovićevo *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, a bit će detaljno analizirani u narednim poglavljima.

U hrvatskoj enciklopediji Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža*, navodi se da se hrvatska književnost u XVI. st., ubrzo nakon početaka književnoga stvaralaštva na pučkom jeziku, posebice na području Dalmacije i Dubrovnika, uklopila u težnje koje su vladale u renesansnoj Europi. Na začetku je hrvatske renesansne književnosti djelo Marka Marulića. Hrvatski su pjesnici u tom razdoblju bili petrarkisti (Šiško Menčetić, Džore Držić, Hanibal Lucić, Dinko Ranjina, Dominko Zlatarić), a zaživjele su odmah nove vrste kao što su komedija (Nikola Nalješković, Marin Držić), pastoralna proza u koju su uklopljene pjesme po uzoru na Sannazarovu *Arkadiju* (*Planine Petra Zoranića*), ribarska pastorala (*Ribanje i ribarsko prigovaranje* Petra Hektorovića) i dijaloški traktat (Nikola Vito Gučetić, Frane Petrić).⁴

³ Usp. Leksikon M. Držića, *Renesansa*: <https://leksikon.muzej-marindrzic.eu/renesansa/?highlight=hektorovic> (20.08.2019.)

⁴ Usp. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, *Renesansa. Književnost*: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52451> (20.08.2019.)

3. Petar Hektorović

Petar Hektorović hrvatski je renesansni pjesnik hvarskoga književnog kruga. Rođen je u Hvaru 1487. godine, a umro je 1572. u istome mjestu. Podrijetlom je iz ugledne plemićke obitelji, a školovao se kod splitskih dominikanaca gdje je vrlo rano naučio talijanski i čitao filozofiju. Stoga je kod Hektorovića kršćanstvo trajno prisutno u književnim i životnim djelima. Kao vrlo obrazovan čovjek, već je u mladosti stvarao djela na latinskom i talijanskom jeziku. Hektorovićevo književno stvaralaštvo obilježeno je diskontinuitetom pa se kao takvo može podijeliti u nekoliko razdoblja. Prvo obuhvaća izgubljene mladenačke pjesničke, najvjerojatnije ljubavne, tekstove. Ta su djela nastala početkom XVI. stoljeća, a danas su izgubljena. Nakon ovoga razdoblja, pjesnik je napisao poslanicu Nikoli Nalješkoviću i prozno pismo Mikši Pelegrinoviću. Iz pisama iz toga razdoblja, iščitavaju se neke značajke hrvatskog ljubavnog pjesništva. Sljedeće razdoblje obuhvaća jedino izdanje Hektorovićevidjela objavljeno za njegova života, točnije, 1568. U njemu je sadržanaposlanica Jerolimu Bartučeviću iz 1556. godine, *Ribanje i ribarsko prigovaranje* (pisano u obliku poslanice Jerolimu Bartučeviću), poslanica Mavru Vetranoviću i drugo prozno pismo Mikši Pelegrinoviću. Uz to, sačuvani su i nedatirani tekstovi: poslanice, nadgrobica, nekoliko latinskih stihova, talijansko pismo Vićencu Vanettiju i pjesnikova oporuka. Iz poslanica koje je Hektorović uputio pjesnicima iz drugih književnih krugova i koje je primio od raznih pjesnika, jasno je da je bio u kontaktu i u dobrim odnosima sa svojim suvremenicima. Pisao je mnoge poslanice svojim suvremenicima, a jednako je poslanice od istih i dobivao. To pokazuje njegovu važnost i ispreplitanje različitih književnih krugova. Iz tih poslanica jasno je da je bio u kontaktu s Mikšom Pelegrinovićem, Nikolom Nalješkovićem, Mavrom Vetranovićem, Jerolimom Bartučevićem.⁵

Prema Vodniku, borba pučana i plemstva učinila je Hektorovića demokratom, a tragični događaji koji su zahvatili Hvar, utvrdili su njegovo uvjerenje. Što je bio stariji, to se dubljom kršćanskom ljubavlju privijao uz puk. Hektorović je sastavio nacrt utvrde Tvrđalj kako bi se u nju sakrili on i njegovi sugrađani pred napadom Turaka. Od Tvrđlja je napravio i svoj ljetnikovac te se cijeloga života njime bavio i ondje uživao. Turci su 1539. provalili na Hvar te je morao pobjeći u Italiju. Nakon godinu dana, vratio se u opljačkani i razrušeni Tvrđalj te ga je ponovno sagradio. 1557. shrvala ga je teška bolest koja ga nije ostavljala sve do smrti.⁶

⁵ Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*. *Hektorović*: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=24829> (20.08.2019.)

⁶ Usp. Vodnik, Branko. *Povijest hrvatske književnosti. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*, Knjiga I., Zagreb, 1913., str. 124.-125.

Hektorovićeva ljubav prema čovjeku očituje se i u *Ribanju i ribarskom prigovaranju* gdje se druži s dvama ribarima koje smatra dostojnim društvom. Njegova je ljubav osnovana na kršćanskom načelu ljubavi prema bližnjemu, a demokratske refleksije često su bile aluzije na krvave događaje pučkoga pokreta.⁷ Hektorović je cijeloga života bio prijatelj pučana što Franičević smatra posljedicom cjelovitog kršćanskog nazora na svijet. Osim u *Ribanju*, ta se ljubav očituje i u oporuci gdje svoju imovinu ostavlja potrebitima te služinčadi i težacima oprašta dugove. Tvrdalj je izgrađen kako bi bio na pomoć općini što se dokazalo za njegova života, ali i nakon njegove smrti.⁸

Hektorovića određuje i stalni oprez pred Turcima. Budući da je doživio dvije turske provale, to ga je trajno odredilo kao osobu. Gradeći Tvrdalj, želio je podijeliti i nešto dobro sa svojim pukom jer su zajedno bježali pred Turcima. On ne želi više bježati, nego želi spremno i hrabro na sigurnom dočekati starost, no strepnja od turskih provala prati ga do kraja života.⁹

⁷ Isto., str. 131.-132.

⁸ Usp. Franičević, Marin: *Petar Hektorović* u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 7, Zagreb, 1968., str. 156.

⁹ Isto., str. 158.

4. Opće značajke *Ribanja i ribarskog prigovaranja*

Tema je ovoga djela odmor vedra, stara pjesnika na trodnevnom putovanju. Djelo je napisano u obliku trodnevnog putovanja autora i dvaju ribara, Nikole Zeta i Paskoje Debelje koji su krenuli na put iz Ploča u starogradskoj luci, otišli su do Zavale i Kabala te došli u Nečujam odakle su se vratili kući. *Ribanje* je pisano čakavskim narječjem.

Djelo je napisano u 1684 stiha. Većinom su to dvostruko rimovani dvanaesterci, samo je nekoliko folklornih pjesama zapisano drugim metrima. Tri su dana putovanja opisana u tri podjednako duga pjevanja, a pripovjedač je autobiografski, u prvome licu jednine. U spjev su uvršteni i zapisi nekoliko književno-umjetničkih pjesama koje su kazivali ribari; to su bile dvije bugarštice (*O kraljeviću Marku i bratu mu Andrijašu* te *O Radosavu Siverincu i Vlatku Udinskom vojvodi*), tri počasnice i jedna lirska pisan povijesne tematike. Osim toga, pojavljuju se i mudre izreke i vjerske pouke. Pojavljuju se i ribarske ekloge: dijelovi gdje ribari razgovaraju i izmjenjuju mudrosti. Milas navodi da *Ribanje* u sebi nosi elemente raznih književnih vrsta, ali bi se možda poslanicu moglo shvatiti kao okvirnost unutar koje djelo raste, ono čime pisac počinje i završava, čemu se na više mjesta vraća.¹⁰

Švelec ističe da Hektorović prepričava svoje putovanje s ribarima prijatelju Bartučeviću. To znači da je ponešto promijenjeno te da svoje doživljaje nije bilježio na samom putovanju, nego tek po povratku kući. Tada je pozvao ribare kako bi mu kazivali narodne pjesme i note da bi ih on mogao zapisati. *Ribanje* se odvijalo ljeti, a Hektorović je djelo završio u siječnju, što je još jedan dokaz odmaka vremena pisanja od onoga kada se radnja zbivala.¹¹

Zbog bogatstva zapisa, opisa i raznolikosti sadržaja u spjevu, žanrovsko određenje *Ribanja* nije usuglašeno među povijesničarima književnosti. Tako Vodnik u svojoj *Povijesti* navodi da je to ribarska idila iz hvarškoga života koja nije ničim ovisna o talijanskim uzorima jer su talijanske ekloge bile didaktičnoga karaktera, a Hektorovićeva ekloga ocrtava ljepote plovidbe, mora i ribara vrlo realistično. Dakle, nema tragova didaktičnih nastojanja.¹² *Povijest* Prosperova Novakakazuje da je ovo djelo poslanica Jeronimu Bartučeviću, ali da je istovremeno i zbirka ribarskih ekloga nadahnuta Teokritovim antičkim idiličnim uzorkom, te humanističkom Sannazarovom aktualizacijom ribara u pastoralnom okružju. Također, djelo smatra nekom vrstom broskog dnevnika u kojem se opisuje stvarno putovanje i svi događaji povezani s

¹⁰ Usp. Milas, Krunoslav. *Pokušaj interpretacije "Ribanja i ribarskog prigovaranja"*: Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi, Vol. VI No. 2, 1976., str. 95.

¹¹ Usp. Švelec, Franjo. *Petar Hektorović u hrvatskoj književnosti* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. KRITIKA, svezak 6, Zagreb 1970., str. 81.

¹² Usp. Vodnik, Branko. Nav. dj., str. 129.-130.

plovidbom, ribolovom, susretima te raznim lokalitetima.¹³ Kombolnavodi da je *Ribanje* poslanica pisana u istom opisnom i refleksivno-didaktičnom tonu kao i druge Hektorovićeve poslanice, ali je u *Ribanju* pripovijedanje detaljnije i sadržajno zaokruženije pa spjev dobiva samostalnjiji i manje prigodan značaj.¹⁴ Osim opisivanja prirode, ljudi i opremanja lađe, odnosno opisivanja stvarnosti, pojavljuju se mudri upiti i odgovori te pjevanje na izmjenu što odudara od ostalih dijelova spjeva. Ti su dijelovi ribarske ekloge umetnuti u poslanicu.¹⁵ *Povijest hrvatske književnosti* Franičevića, Šveleca i Bogišića govori da je djelo pisano u obliku poslanice i po vanjskom je okviru to ribarska ekloga. U stvari, ono je izvorno djelo, neka vrsta putopisa u stihovima u kojemu Hektorović priča o trodnevnom izletu i ribanju te prepričava svojerazgovore sa starogradskim ribarima.¹⁶ U *Leksikonu hrvatske književnosti* Hektorovićevo je djelo određeno kao putopisni spjev u kojemu se opisuje putovanje. Tumači se da su *Ribanje*smatrali poslanicom jer je bilo posvećeno Bartučeviću, a i otvorenost za autobiografske sadržaje u skladu je s poetikom žanra poslanice. Često su je povezivali i s ribarskom eklogom zato što sadrži dulje razgovore između dvojice ribara s kojima je pjesnik putovao, a takve opsežne dijaloške dionice u kojima se izmjenjuju kratke replike nastale su po uzoru na ribarske ekloge popularne sredinom 16. stoljeća u Italiji. Zaključuju da se djelo ne može u cijelosti smatrati eklogom, ali ni kakvim drugim dramskim djelom. Dijelovi koji podsjećaju na ribarsku eklogu nemaju tipične ljubavne sadržaje, već nalikuju na zbirke moralnih poruka, a i spjev se temelji na ushITU baštinom. Time se u *Leksikonu* zaključuje da je djelo neka vrsta žanrovskog hibrida s izraženim zanimanjem za promatranje zbilje te mu kao takvome nema sličnoga u dubrovačkoj i dalmatinskoj književnosti.¹⁷ Pavličić se u svome znanstvenom članku posvetio ovoj problematici te je nastojao razjasniti je li djelo renesansna ekloga ili je poslanica. Ističe da se već u naslovu djela krije dvojakost žanrova. S jedne strane, ribanje označava običan posao koji se mogao opisivati u poslanicama, a s druge strane, ribarsko prigovaranje upućuje na tradiciju ribarske ekloge.¹⁸ Kako već sami naslov upućuje na dva žanra, poslanicu i renesansu eklogu, djelo je potrebno proučavati s oba aspekta ne bi li se došlo do konačnog rješenja. Pavličić daje argumente zašto bi to djelo moglo biti renesansna ekloga, ali

¹³ Usp. Novak, Slobodan Prosperov. *Povijest hrvatske književnosti 2: Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604.*, Zagreb, 1997., str. 321.

¹⁴ Usp. Kombol, Mihovil. *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb, 1961., str. 134.

¹⁵ Isto, str. 135.

¹⁶ Usp. Franičević, Marin, Švelec, Franjo, Bogišić, Rafo, *Povijest hrvatske književnosti. Od renesanse do prosvjetiteljstva*, knjiga br. 3 (pogl. Razdoblje renesansne književnosti) Zagreb, 1974., str. 74.

¹⁷ Usp. *Leksikon hrvatske književnosti: djela*, gl. ur. Dunja Detoni-Dujmić, Školska knjiga, Zagreb, 2008., str. 767.

¹⁸ Usp. Pavličić, Pavao. *Kojoj književnoj vrsti pripada Hektorovićevo Ribanje i ribarsko prigovaranje?* u: *Croatica XVIII*, 26/27/28, Zagreb, 1987., str. 110.

se pojavljuju i mnoge proturječnosti koje je on pokušao objasniti. Tako je objasnio da književna vrsta predstavlja temelj renesansne poetike jer su u to vrijeme pravila smatrali garancijom za kvalitetu djela. Budući da se smatra da je *Ribanje* mješavina žanrova, to bi značilo da je Hektorović odustao od renesansne poetike, no Pavličić kroz brojne primjere dokazuje da tome nije tako¹⁹. Objasnjava da se poslanica može interpretirati uz pomoć ekloge²⁰, ali se i ekloga može interpretirati uz pomoć poslanice u djelu²¹. Kako se jedna književna vrsta interpretira drugom, tako se i zbilja može interpretirati pomoću literature i literatura pomoću zbilje. To je inovacija koja je zbunila mnoge proučavatelje, ali je i djelu osigurala osobit položaj u povijesti svjetske književnosti.²² Hektorović ima razvijenu svijest o literarnosti literature i o njezinoj različitosti od zbilje što je omogućilo da te dvije zbilje ispreplete i inovativno prikaže.²³ Pavličić zaključuje da je Hektorović razbio dotadašnje konvencije ekloge i poslanice kako bi stvorio nove jer bez toga *Ribanje* ne bi bilo moguće.²⁴ Ovo djelo pripada manirističkim djelima, čiji je smisao cilj traganja, jer je uočljivo da je Hektorovića mučila svrha književnosti, što se očituje u *Ribanju* koje je na granici stvarnosti i pastoralnoga života²⁵.

¹⁹ Isto, str. 104.

²⁰ Isto, str. 110.

²¹ Isto, str. 111.

²² Isto

²³ Isto, str. 112.

²⁴ Isto, str. 115.

²⁵ Isto, str. 116.

5. Materijalna kulturna baština u djelu

U djelu se spominje izraz baština, a ona potječe od riječi bašta što znači očevina, odnosno, djedovina. Baština je, dakle, ono što ostaje u nasljedstvu, što se prenosi generacijama s koljena na koljeno.²⁶ Njoj pripadaju narodne pjesme, razna hrana, arhitektura te bilje. U *Ribanju* posebnu pažnju izaziva utvrda Tvrđalj koja očituje skladnost Hektorovića kao graditelja i kao pisca. Prema Fiskovićevim navodima, nju je Hektorović dao sagraditi u vrijeme prodora Turaka u naše krajeve kako bi zaštitio sebe i svoje pučane od opasnosti koja je svakodnevno prijetila. Znao je da mletačka vlast neće pomoći njegovu narodu te da se jedino sami mogu zaštititi.²⁷ Kuća je sadržavala zdence, ribnjak, perivoj prepun voća, cvijeća, miomirisna bilja, obrambene zidine i utvrde, skloništa za siromahe i putnike, susjednu crkvicu, knjižnicu, starinski namještaj, oružje, alate, čamac. Opis perivoja u *Ribanju* najveće je i najvjerodostojnije svjedočanstvo o hrvatskoj hortikulturi toga razdoblja. Tako spominje kako se vinova loza penje na kamene stupove, a oko raznih ukrasa u vrtu zasađeni su još i šafrani, afričke tamarike, bazga, šišmir, kapari, indijski opunciji, miomirisni jasmini, ružmarin i sunovrati. Prožimanje korisna bilja i ukrasa odaje dvostruku namjenu dvorca; gospodarsku i ladanjsku.²⁸

Osim bogate hortikulture, za trodnevna putovanja ribari su morali jesti pa je Hektorović zabilježio narodna jela koja su kušali. Maja Kožić izdvojila ih je u svome znanstvenom radu te objasnila kakva su to jela. Tako se u tekstu spominje prisnac; vrsta kolača punjena sirom i jajima, turta; pecivo savito u kolut, jajnik; jelo od prženih jaja, med u satju, kaškaval; vrsta masnog ovčjeg sira i paprenjaci koji se još i danas pripremaju u Starom Gradu, a izrađuju se od brašna, meda, kolonijalnih začina te se izrađuju u obliku stiliziranih životinja²⁹. Dio korpusa jela vidljiv je u stihovima *Kus ponačeta prem s kruhom kaškavala,/ Paprenjakov, vina i voća pripravi,/* (494-495)³⁰. Prije početka objeda, pjesnik je opisao način blagoslova jela što je zanimljiva kombinacija religijskih i tradicijskih vjerovanja o svetosti hrane, podjednako zastupljene u narodnom životu³¹. Na kraju prvoga dana pjesnik se divi baštini govoreći *Baščinu gledajuć, oh koli lipa je!*(502). Iz trećega dana *Ribanja* saznajemo nazive brojnih riba koje su

²⁶ Kožić, Maja. O važnosti Petra Hektorovića i njegova putopisnog spjeva "Ribanje i ribarsko prigovaranje" za povijest hrvatske etnologije u: Stud. Ethnol. Croat. Vol. 6. Zagreb, 1994., str. 204.

²⁷ Usp. Fisković, Cvito. Petar Hektorović i likovne umjetnosti u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. KRITIKA, svezak 6, Zagreb 1970., str. 149.

²⁸ Isto, str. 72.-73.

²⁹ Kožić, Maja. Nav. dj., str. 202.-203.

³⁰ Svi citati u radu preuzeti su iz: Petar Hektorović: *Ribanje i ribarsko prigovaranje*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 7, Zagreb, 1968., a broj u zagradi označava stih

³¹ Kožić, Maja. Nav. dj., str. 204.

se živjele u Jadranskom moru u ono doba. Ribari su u svoje mreže ulovili zubatce, škarpine, čarnorepe (ukljate), salpe, vrane, drozge, pice, pagare, šarge, trilje i arbune. Nabranjem svih ovih riba, pjesnik je pokazao izvrsno poznavanje morske faune.³²

Pod materijalnu baštinu može se shvatiti i pehar koji je pjesnik uvijek nosio uza se i od kojega se nije odvajao. Iako naizgled običan pehar, Sambunjak navodi da je u ovome djelu simbol za sklad, vječnost i jedinstvo. Kada je pjesnik shvatio da nema njegova pehara, nastala je pomutnja i ribari jedan drugoga optužuju za njegov gubitak. Dakle, pehar je kao Kristov kalež jedinstva. Razlog povratka po pehar nije materijalni, već se radi o duhovnoj potrazi, o potrazi za duhovnim vrijednostima; jedinstvom i skladom. Pjesnik upućuje na važnost vrijednosti druženja, bliskosti, prisne povezanosti među ljudima koje budu narušene nepažnjom ili nedostatkom vrline. Takva simbolika pokazuje na važnost bratstava koja su u ono vrijeme postojala. Bilo je važno da se održava ravnoteža i zajedništvo zajednice. Takav cilj u *Ribanju* je prikazan kao predmet i simbol grala, čaše, odnosno pehara.³³

³² Isto, str. 208.

³³ Usp. Sambunjak, Zaneta. *Duhovna potraga Petra Hektorovića*. Croatica Christiana periodica XXXIII (2009), 63; str. 56.-58.

6. Folklorni žanrovi u djelu

Pjesnik je u *Ribanju* zapisao narodne pjesme, zagonetke te narodne i vjerske pouke koje su njegovi ribari izgovarali. Djelo sadrži jednu žensku narodnu pjesmu, tri počasnice, dvije bugarštice te niz zagonetki i pitalica koje Nikola i Paskoj naizmjenice izgovaraju. Osim toga, Čale ističe da kršćanski skrušeni doktrirani stihovi pomažu djelo svrstati u razdoblje renesanse.³⁴ Kršćanski stihovi i folklorni motivi u djelu čine savršenu cjelinu koja je ukomponirana u vedro i opušteno trodnevno putovanje. Kako bi se shvatile pjesme iz *Ribanja*, neophodno je znati što su one zapravo po vrsti te u kojem su se kontekstu izvodile. Botica ističe da Hektorović razlikuje počasnice, zdravice, bugaršćice i balade te ih bilježi kao živu komunikaciju. U pismu Mikši Pelegrinoviću Hektorović je ostavio dva melografska zapisa, jedan za bugaršticu *O Radosavu Siverincu*, a drugi za baladu *I kliče devojka*.³⁵

6.1. Počasnice

„Počasnica je kratka lirski usmena pjesma koja se na svetkovanama (svadbama, gozbama i dr.) pjeva nekomu u čast. Ustaljenih je melodijskih obrazaca, s deseteračkim ili osmeračkim stihovima, uglavnom rimovanima. Najstariji je poznati zapis počasnice iz zbornika Nikše Ranjine iz 1507., a najpoznatije su tri počasnice, jedna osmeračka i dvije deseteračke, iz *Ribanja i ribarskoga prigovaranja* Petra Hektorovića. Sačuvana je zbirka počasnica iz XVII. st. u jednome rukopisu iz Perasta te zbirke korčulanskih i bračkih počasnica iz XVIII. st.“³⁶

Prvu počasnicu iz djela, *Naš gospodin poljem jizdi*, pjevaju Paskoj i Nikola naizmjenice, a složena je od simetričnih osmeraca i peteraca: *Naš gospodin poljem jizdi,/ Jizda da mu je, // Na glavi mu svilan klobuk,/ Sinca da mu je, / (...)*(230). Franičević navodi da ima feudalno-dijački karakter. Ona je bila od velikog značaja u vrijeme kada se pučani poneseni novom sviješću i poticali od Ivanićeva sina, još nikako ne mire sa stanjem stvari. Mogla je djelovati kao anakronizam, ali se njezino viteštvo uklapa u pjesnikovu koncepciju svijeta, a svojoj melodičnošću godi njegovu ukusu.³⁷

³⁴ Usp. Čale, Frano. *O jedinstvu nadahnuća u „Ribanju i ribarskom prigovaranju“* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. KRITIKA, svezak 6, Zagreb 1970., str. 104.

³⁵ Usp. Botica, Stipe. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. ŠK, Zagreb, 2013., str. 112.-113.

³⁶ Usp. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Počasnica*:

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48874> (21.08.2019.)

³⁷ Usp. Franičević, Marin. *Nav. dj.*, str. 164.

Druge dvije počasnice, *Majka mu je lipo ime dila* i *Lipo ti je, brajo, pogledati*, slične su po karakteru i izrazu. One sadrže naše prve epske narodne deseterce. Djeluju jednako svježe i govore o razvijenosti i poetskoj zrelini narodne lirike, ali i pučke popijevke.³⁸

6.2. Bugarštice

„Bugarštica je vrsta najstarije zapisane hrvatske usmeno-književne pripovjedne pjesme; teži baladnomu uobličanju. Stih bugarštica dugačak je i anizosilabičan, no najčešće ima 15 ili 16 slogova. Snažna cezura smještena je uglavnom iza sedmog ili osmog sloga. Stihovi bugarštice katkad imaju i priložak, dodatak najčešće od 6 slogova. Za popunjavanje svojega dugog stiha bugarštica se koristi karakterističnim postupcima, poput udvostručivanja pridjeva i prijedloga ili uporabe umanjena. Podrijetlo naziva nije posve razjašnjeno, a najčešće se povezuje s etnikom Bugarin, glagolom bugariti, u značenju tužno pjevati, i latinskim pridjevom vulgaris, koji je označivao pjesme na pučkom jeziku“.³⁹ U *Ribanju i ribarskom prigovaranju* pojavljuju se dvije bugarštice, O Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu te O Radosavu Siverincu i Vlatku udinskom vojvodi. Botica ističe da je „sarpski način“, koji se navodi u djelu, samo intonacijska kategorija, a ne pripadonosna oznaka.⁴⁰

Bugaršticu O Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu na početku drugoga dana pjeva Paskoj. Prema Franičeviću, tematski pripada narodnim pjesmama o ubojstvu brata pri diobi plijena. To je prva hrvatska zapisana junačka narodna pjesma. Govori o dva brata koji se sukobe oko plijena te u naletu bijesa, Marko probode svoga brata kroz srce. To je po vrsti, dakle, balada. Franičević je istaknuo da se u pjesmi ne radi samo o motivici i dragocjenom općeljudskom sadržaju nego i o izrazu i o poetskim slikama koje su sretno pronađene i složene u potpuno zatvorenu cjelinu. Dakle, motivi su vrlo vješto poredani tako da nije došlo do narušavanja sklada ove balade.⁴¹ Prema Bošković-Stulli, motiv jelena u djelu simbolizira žrtvu, a motiv tuđe zemlje je nešto novo i nepoznato, smrt. Gizdava djevojka s biljem i vinom zaborava pripada među bugarštičke pjesničke formule.⁴²

³⁸ Isto, str. 164.

³⁹ Usp. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Bugarštica*:<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10027> (21.08.2019.)

⁴⁰ Usp. Botica, Stipe. Nav. dj., str. 113.

⁴¹ Usp. Franičević, Marin. Nav. dj., str. 162.-163.

⁴² Usp. Bošković-Stulli, Maja. *Balada o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. KRITIKA, svezak 6, Zagreb 1970., str. 186.-187.

Hrvatska usmena tradicija poznaje Kraljevića Marka još od 16. stoljeća. Postoji zapis da su u Splitu 1547. slijepi vojnik i sav narod uglas pjevali o Marku.⁴³

Bugaršticu o Radosavu Siverincu i Vlatku udinskom vojvodi bugari Nikola Zet. Franičević navodi da ona odiše domotužjem, baštinom i antimilitarizmom. Ona opjevava posljednji rastanak s voljenim gradom, što je uočljivo u stihovima *Kada mi se Radosave vojevoda odiljaše/ Od svojega grada divnoga Siverina,/ Često mi se Radosav na Siverin obziraše/ Tere to mi ovako belu gradu besijaše:/ Ovo mi te ostavljam, beli grade Siverine,/ moj divni grade* (595-600), i optužuje ratna prodiranja zbog mnogih udovica i ražalošćenih nevjesti. Svi se detalji skladno uklapaju u cjelinu.⁴⁴

6.3. Baladeskna pjesma

Baladesknu pjesmu *I kliče devojka* začinju oba ribara naizmjenično. Franičević navodi da je dvoglasno pjevanje bez instrumentalne pratnje najstariji je način pjevanja te da ima dugu tradiciju. Smatra da je pjesma sačuvana u sirovijem stanju, a uz nju postoji i notni zapis. Ima antimilitarističku poantu karakterističnu za prostor na kojemu se javlja. U njoj je moguće iščitati čežnju za borbom i službom vjeri koja u vrijeme turskih osvajanja bila značajna gotovo kao i svijest o pripadnosti narodu. Govori o Andrijašu koji brine za svoga brata Lazara: *Andrijaš se moljaše, Andrijaš se moljaše,/ Andrijaš se moljaše baši, alubaši, subaši,/ Ne toliko za sebe koliko za brata Lazara* (710-712). Pjesma ponavljanjem i versifikacijskim variranjem otkriva izvanredan osjećaj za ritam i zvuk.⁴⁵

6.4. Zagonetke

„Zagonetka, pitanje ili izričaj skrivena ili dvosmisljena značenja postavljeni kao problem koji valja riješiti. Izriče se u metaforičnu jeziku ili, u moderno doba, u obliku igre riječima. Zagonetke su zabilježene u svim kulturama svijeta pa su značajan dio usmene ili folklorne tradicije. U starijim tekstovima još se nazivaju gankama, zgankama. Po obliku ih je moguće podijeliti na opisne zagonetke i zagonetke pitalice. Posljednje su starije i nalaze se podjednako u antičkoj kulturi i u Bibliji“.⁴⁶ Drugoga dana putovanja Paskoj postavlja Nikoli zagonetke, a

⁴³ Isto, str.189. Citirano prema: S. Ljubić, Prilog Jagićevoj raspravi „O građi za slovinsku narodnu poeziju“. „Rad JAZU“, Zagreb, knji. 40, 1877., str. 141.

⁴⁴ Usp. Franičević Marin. Nav. dj., str. 163.

⁴⁵ Usp. Franičević, Marin. Nav. dj., str. 164

⁴⁶ Usp. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Zagonetka*: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=66672> (21.08.2019.)

Nikola mu na njih odgovara. One su vrlo zanimljive i poučne: *Da ča se hanogi u mužu i ženi/ Ča prudi i škodi? Nudire rec' ti meni!!!/ Jazik je, da znaš, toj dobro i zlo voće/ Ki po običaj svoj govori što hoće* (489-492). Zagonetke su u djelu sročene u tečne, ritmizirane stihove radi lakšeg pamćenja i mogućnosti prenošenja na buduće generacije.

6.5. Poslovice i vjerske pouke

„Poslovica je sažeta poučna izreka prihvaćena u tradiciji; inventivno formuliran zaključak izveden na temelju životnog iskustva“.⁴⁷

Trećega dana putovanja, Nikola i Paskoj izriču poznate poslovice, a kasnije i vjerske pouke zaodjevene u pjesničko ruho. Neke se od njih mogu povezati s onima koje danas koristimo i svakodnevno čujemo. Primjerice, poslovicu koju Paskoj izgovara *Od martva človika nigdar zlo ne reci,/ A vazda do vika za dobrimi teci*(1255-1256)moguće je povezati s onom danas poznatom "O mrtvima sve najbolje". *Nastojmo imiti mi kriposti one,/ Tim dobro činiti koji nas progone*(1433-1434), poslovicu koju izgovara Nikola moguće je povezati s današnjom izrekom "Tko tebe kamenom, ti njega kruhom".

6.6. Pučke praznovjerice

Kad vlase podstrižeš, nad ustrišci ne stoj,/ I nokte obrežeš, ni na nje mokrit poj (1053-1054).Kožić je objasnila da ova pučka praznovjerica govori o tome da ostatke ostrižane kose i obrezanih noktiju svaki čovjek mora dobro sakriti, zakopati ili čak zapaliti jer se vjerovalo da je u njima sadržana sva snaga čovjeka te je neprijatelj može iskoristiti. Takav motiv poznat je još iz biblijske priče o Samsonu i Dalili.⁴⁸

⁴⁷ Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*. *Poslovica*: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49662> (21.08.2019.)

⁴⁸Kožić, Maja. Nav. dj., str. 207.

7. Zaključak

Petar Hektorović vrlo je značajan renesansni pjesnik hvarskog književnog kruga. Osim iznimno bogatog djela koje je ostavio za sobom, *Ribanja i ribarskog prigovaranja*, hrvatskoj je baštini u nasljedstvo ostavio prekrasan ljetnikovac Tvrđalj koji je prebogat raznim ljekovitim biljem koje zajedno s arhitekturom i hladnim zidinama čini bogatu, skladnu cjelinu. Kao obrazovani čovjek, bio je upoznat s glazbom pa je u nasljedstvo ostavio i notne zapise onoga što su mu ribari, Nikola i Paskoj, na trodnevnom putovanju pjevali. Iako se sa sigurnošću ne može tvrditi da su svi njegovi zapisi u potpunosti vjerodostojni, važno je napomenuti da je u svome pismu prijatelju Jeronimu Bartučeviću naglasio da nije mijenjao ono što je čuo u narodu, već da se trudio zapisati sve kako jest. Bogatstvo folklornih motiva u *Ribanju* odaje kakva su se jela pripremljala u primorju, kakve su vrste bilja postojale te kako su se ljudi zabavljali i opušitali. *Ribanje* odaje i pobožnost ljudi toga vremena i otkriva običaj moljenja prije jela. Takvi motivi i detalji iz onoga razdoblja pomažu današnjim ljudima stvoriti cjelokupnu sliku hrvatske renesanse. *Ribanje i ribarsko prigovaranje* sadrži dvije bugarštice, tri počasnice, jednu lirsku pjesmu, a sve su protkane antiturskim i antimilitarističkim tonom. To ne čudi s obzirom da su u Hektorovićevo vrijeme hrvatski prostori bili pod stalnim napadima Osmanlija. Zbog takve povijesne situacije, u narodu su postojale pjesme antimilitarističke intonacije koje su narodu davale nadu, podizale moral i ujedinjavale ga. Osim narodnih pjesama, djelo vrvi religioznim poukama i Božjim zapovijedima koje je pjesnik ispisao kroz moralne poruke koje Nikola i Paskoj naizmjenice izgovaraju. Hektorović je takve pjesme i pouke vješto uklopio u djelo usput opisujući mjesta gdje su dolazili, biljke u Tvrđlju i pučka jela koja su kušali na svome putovanju.

Dakle, djelo odiše kulturnom baštinom, i materijalnom i nematerijalnom. Današnjem čitatelju daje uvid u situaciju onoga doba. Kao pjesnik hvarskog književnog kruga, pisao je čakavskim narječjem. Njegov značaj vidljiv je iz brojnih poslanica koje je izmjenjivao sa svojim suvremenicima. Moguće je zaključiti da je Petar Hektorović ostavio traga i u hrvatskoj etnologiji, i u folklorizmu, i u graditeljstvu, i u glazbi, a sve to ostvario je u jednom djelu zbog kojega povjesničari književnosti i danas lome koplja ne bi li ga žanrovski odredili. Jedno djelo, žanrovski hibrid, nositelj je čitavog inventara jednog vremena i prostora u kojemu je nastalo. Preslika je stvarnosti koja svim svojim dijelovima i načinom na koji je pisana, izlazi iz svojih okvira.

8. Prilozi

V staróm Pluvárú na duádesť dñm mífca octobrã, sedmo ga godífca od spáfnyã, narbn tífca pãt sãt i pes defãt.

PETRE HECTOROVICH ISTOMY GOSPOD-
NV MICHSCI PELEGRINOVICHIV.

EVoti fagliu Chripostni náredni Gospodine Mu-
chfca, oni Sarbfcbi nácin (oudi zlólu upifán) Choyimã
ye Paschoy i Nichola sfacht po fcbi bugarfcbicu bugã-
rio, Itochóye nácin od onã pífní Ichlice Deuoychã:
Choyufu obadua zayedno priptualí.

BVGARSCCHICA.

Chadámife radošene soyruoda od dijstafce,
Od fuyyga grada džhoga fnerina
Čestámife radošaf na fnerin obzrafce,
Teretomi ovacho bellu grada bešyafce

K

sl. 1. Notni zapis bugarščice *O Radosavu Siverincu*
u Hektorovičevu *Ribanju*, 1568.

Gvoznite ošlaugam belli grada sine rine
Mry džni grade
Neznam ucbie vryulce, neznam ucbie, nádjã line

P I S A N.

Ichlice deuy cha, Pochlice deuy cha
Tofelice deuy cha mladami tere gix, dnuã,
Mlada . te re gix deua, fabrig bel la deuy-
cha dnuãya.

PE.

sl. 2. Notni zapis balade *I kliče devojka*
u Hektorovičevu *Ribanju*, 1568.

9. Literatura

1. Bošković- Stulli, Maja. *Balada o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. Urd.: Jakša Ravlić. Posebno izdanje časopisa Kritika, svezak 6. Zagreb, 1970., str. 182-222
2. Botica, Stipe. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. ŠK, Zagreb, 2013.
3. Čale, Frano. *O jedinstvu nadahnuća u „Ribanju i ribarskom prigovaranju“* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. Urd.: Jakša Ravlić. Posebno izdanje časopisa Kritika, svezak 6. Zagreb, 1970., str. 96-106
4. Fisković, Cvito. *Petar Hektorović i likovne umjetnosti* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. Urd.: Jakša Ravlić. Posebno izdanje časopisa Kritika, svezak 6. Zagreb, 1970., str. 56-78
5. Franičević Marin. *Petar Hektorović* u: *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga 7, Zagreb, 1968. str. 153-166
6. Franičević, Marin, Švelec, Franjo, Bogišić, Rafo, *Povijest hrvatske književnosti. Od renesanse do prosvjetiteljstva*, knjiga br. 3 (pogl. *Razdoblje renesansne književnosti*), Zagreb, 1974.
7. Kombol, Mihovil, 1961, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Zagreb.
8. Kožić, Maja. *O važnosti Petra Hektorovića i njegova putopisnog spjeva "Ribanje i ribarsko prigovaranje" za povijest hrvatske etnologije* u: Stud. Ethnol. Croat. Vol. 6. Zagreb, 1994., str. 199-213
9. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža <http://www.enciklopedija.hr> (21.8.2019.)
10. Leksikon hrvatske književnosti: djela, gl. ur. Dunja Detoni-Dujmić, Školska knjiga, Zagreb, 2008.
11. Leksikon Marina Držića: <https://leksikon.muzej-marindrzić.eu> (21.8.2019.)
12. Milas, Krunoslav. *Pokušaj interpretacije "Ribanja i ribarskog prigovaranja"* u: Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi, Vol. VI No. 2, 1976., str. 93-110
13. Novak, Slobodan Prosperov, 1997. *Povijest hrvatske književnosti 2: Od humanističkih početaka do Kašićeve ilirske gramatike 1604.*, Zagreb.
14. Pavličić, Pavao. *Kojoj književnoj vrsti pripada Hektorovićovo Ribanje i ribarsko prigovaranje?* u: *Croatica XVIII*, 26/27/28, Zagreb, 1987., str. 99-117

15. Petar Hektorović. *Ribanje i ribarsko prigovaranje* u: Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 7, Zagreb, 1968.
16. Sambunjak, Zaneta. *Duhovna potraga Petra Hektorovića*. *Croatia Christiana periodica* XXXIII (2009), 63; str. 43-64
17. Švelec, Franjo. *Petar Hektorović u hrvatskoj književnosti* u: Zbornik radova o Petru Hektoroviću. KRITIKA, svezak 6, Zagreb 1970., str. 79-85
18. Vodnik, Branko, 1913. *Povijest hrvatske književnosti. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća*, Knjiga I., Zagreb.